

Особливості матеріальної відповідальності працівників ОВС

Кузніченко О.В. доцент, к.ю.н.,
доцент кафедри цивільного
права та процесу ОДУВС

На сьогодні безпосереднім законодавчим актом, який регулює питання матеріальної відповідальності працівників ОВС, підстави і порядок їх притягнення до цієї відповідальності є тільки «Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі», яке поширюється на рядовий і начальницький склад органів внутрішніх справ України.

Слід зазначити, що відносини щодо матеріальної відповідальності працівників ОВС відрізняються від відносин щодо матеріальної відповідальності військовослужбовців не тільки суб'єктом відповідальності, або тим, хто заподіює шкоду, але й об'єктом відносин – це те, заради чого вони виникають. Як вказує О.Ф. Скакун, “об'єкти правовідносин – матеріальні і нематеріальні блага, із приводу яких суб'єкти вступають у правовідносини, здійснюють свої суб'єктивні юридичні права і суб'єктивні юридичні обов'язки” [1, с. 396]. У даному випадку нас цікавлять предмети матеріального світу, як-от, майно. При відносинах щодо матеріальної відповідальності працівників ОВС шкода заподіюється органу внутрішніх справ, в оперативному управлінні і розпорядженні якого знаходяться необхідні приміщення, будинки і споруди, криміналістична й оперативна техніка, транспорт, а також кошти й інші цінності, тобто об'єкти цих відносин. При відносинах щодо матеріальної відповідальності військовослужбовців шкода заподіюється Збройним Силам України, де зосереджені величезні матеріальні цінності у вигляді озброєння, військової техніки, будівельних матеріалів, продовольства, речового й іншого військового майна.

Матеріальна відповідальність працівників ОВС - це відповідальність одного суб'єкта правовідносин перед іншим, а не перед третіми особами і не безпосередньо перед державою. У кінцевому рахунку вона санкціонована державою і забезпечується відповідними юрисдикційними органами. Зв'язок із державою тут опосередкован зв'язком працівника ОВС із самим органом внутрішніх справ. На думку деяких вчених, державна природа такого впливу носить схований, латентний характер. На підставі цього, матеріальну відповідальність працівників ОВС можуть реалізувати самі зацікавлені особи (добровільно відшкодувати шкоду, віддати втрачене майно в натурі та ін.). Тому в даному випадку не обов'язково пряме втручання держави.

Ще одним суб'єктом матеріальної відповідальності, на нашу думку, є органи системи МВС України, до яких зараховані в кадри працівники органів внутрішніх справ. У даному разі завжди є обов'язковим те, щоб орган внутрішніх справ мав статус юридичної особи.

Вивчення практичних матеріалів свідчить про те, що працівники органів внутрішніх справ заподіюють шкоду не державі в цілому, а органу внутрішніх справ, з яким вони знаходяться у службово-трудових відносинах. Отож, на нашу думку, треба розглядати орган внутрішніх справ по аналогії з державною бюджетною установою тому, що в обох випадках власником майна є держава, а власник може бути тільки власником засобів виробництва (майна установи чи органу внутрішніх справ), а не людей (працівників органів внутрішніх справ).

Те, що стороною трудового договору з працівником органів внутрішніх справ виступає саме орган внутрішніх справ, а не власник, який передав органу внутрішніх справ майно. Як правильно зазначає А.Р. Мацюк, “в індивідуальних та колективних трудових правовідносинах однією із сторін завжди є підприємство” [2]. Отже, трудовий договір укладається між працівником органів внутрішніх справ та самим органом внутрішніх справ, і регулює він службово-трудова відносини між цими сторонами. Тобто працівник органу внутрішніх справ укладає трудовий договір не з власником майна органу внутрішніх справ, а з самим органом внутрішніх справ. Трудова правосуб'єктність органу внутрішніх справ, як невід'ємна складова характеристики суб'єктів, є комплексом прав і обов'язків в галузі праці, її організації та охорони. Основні права та обов'язки органу внутрішніх справ по аналогії з державною установою, як суб'єкта трудового права, закріплені в КЗпП України, ст.ст. 14-17, 19, 26, Законі України “Про охорону праці” та ін.

Отже, правильно вважати стороною трудового договору орган внутрішніх справ тому, що претензії майнового характеру пред'являються від імені сторони трудового договору, від імені органу внутрішніх справ - працівникові органу внутрішніх справ, а не від власника майна органів внутрішніх справ.

Тому, на наш погляд, у всіх нормативних актах про матеріальну відповідальність працівників органів внутрішніх справ варто внести зміну про те, що *“працівники органів внутрішніх справ притягаються до матеріальної відповідальності за заподіяну ними шкоду органам внутрішніх справ”*. І природно, у цьому випадку зв'язок із державою тут опосередкован, тому що матеріальна відповідальність працівників органів внутрішніх справ заснована на нормах права, виданих державою. Наявність у органа внутрішніх справ відокремленого майна і

обумовлює його матеріальну відповідальність як сторони трудового договору перед працівником органу внутрішніх справ. Тобто шкода буде заподіюватися працівниками органів внутрішніх справ самому органу внутрішніх справ, а не державі в цілому.

Слід також вказати, що до об'єктів матеріальної відповідальності працівника органу внутрішніх справ перед органом внутрішніх справ належить майно органа внутрішніх справ, з яким працівник органу внутрішніх справ перебуває у службово-трудових відносинах. У сфері службово-трудових відносин об'єкт власності персоніфікований в особі органа внутрішніх справ, де працівник органа внутрішніх справ застосовує свою здібність до праці. Держава виділяє в оперативне управління органів внутрішніх справ необхідні приміщення, будинки і спорудження, криміналістичну й оперативну техніку, транспорт, а також кошти й інші цінності. Багато видів цього майна (наприклад, особиста зброя, засоби криміналістичної й оперативної техніки) видаються для службового користування працівникам органів внутрішніх справ. Дбайливе відношення до цього майна кожного працівника органів внутрішніх справ означає, що працівники органів внутрішніх справ повинні використовувати майно по призначенню, додержуватися технічних інструкцій і правил користування машинами, приладами, оперативно-технічними засобами, витратити матеріальні цінності і гроші в межах установлених норм.

Для притягнення працівника органу внутрішніх справ до матеріальної відповідальності не має значення, на якій підставі це майно належить органу внутрішніх справ: на праві власності чи праві повного господарського відання. Працівник органу внутрішніх справ, який відповідає за шкоду, заподіяну ним органу внутрішніх справ, несе відповідальність за заподіяння шкоди майну, що на тих чи інших підставах знаходиться в органі внутрішніх справ. Тобто, працівник органу внутрішніх справ несе матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну майну, яке знаходиться у власності, повному господарському віданні, у користуванні чи володінні, на праві оперативного управління органу внутрішніх справ, з яким він перебуває у службово-трудових відносинах.

З урахуванням вивчених матеріалів, з'ясовуючи юридичну природу матеріальної відповідальності працівників органів внутрішніх справ за заподіяну ними шкоду, можна зробити висновок про те, що матеріальна відповідальність працівників органів внутрішніх справ є різновидом (особливим видом) матеріальної відповідальності працівників з трудового права.

Література:

1. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Учебник. — Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. — 704 с.
2. Мацюк А.Р. Трудовые правоотношения развитого социалистического общества. — К.: Наук думка, 1984. — 280 с.